Інститут зоології
ім. І. І. Шмальгаузена НАН України

1–3 червня 2021 р., м. Київ

Зоологія в сучасному світі: виклики XXI століття

Тези доповідей

Київ – 2021

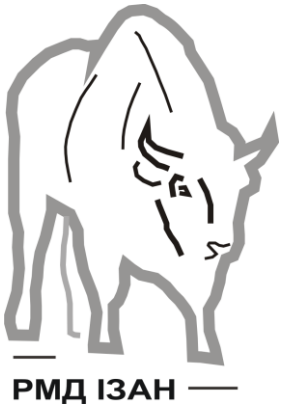

Тези доповідей наукової конференції «Зоологія в сучасному світі: виклики XXI століття» (м. Київ, Інститут зоології НАН України, 1-3 червня 2021 р.). – Київ, 2021. – 112 с. – http://mail.izan.kiev.ua/IZAN90-abstracts.pdf

У збірнику представлено тези доповідей наукової конференції, присвяченій 90-річчю заснування Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України, «Зоологія в сучасному світі: виклики XXI століття». Конференція проходила на базі Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України 1–3 червня 2021 року. Впродовж конференції представлено понад 100 доповідей, підготовлених за результатами оригінальних досліджень у галузі фауни, екології, паразитології, морфології тварин, палеонтології та палеоекології, історії та методології зоологічних досліджень, а також охорони тваринного світу.

Тези, включені до збірки, представлені у вигляді, в якому були подані авторами з деякими суто технічними правками. Організатори конференції не несуть відповідальності щодо науковості та змісту представлених матеріалів.

Технічне редагування: Н. С. Атамась, О. В. Годлевська, І. І. Дзеверін, М. А. Калюжна, Т. А. Кузьміна, А. О. Маркова, О. С. Шевченко, Є. Ю. Яніш.

Верстка: О. С. Шевченко, О. В. Годлевська.

Зміст

Розділ 1. Огляди

Акімов І. А., Іванова В. А., Харченко В. О. Інститут зоології ім. І. І. Шмальгаузена: новітня історія 7

Аністратенко В. В. Нариси з життя відділу фауни та систематики безхребетних з нагоди 45-річчя 8

Калюжна М. О., Фурсов В. М., Гумовський О. В. Дослідження ролі паразитичних перетинчастокрилих в індукованому та природному контролі комах-фітофагів в Україні 10

Корнєєв В. О. Ентомотаксономічні дослідження в Інституті зоології НАН України: минуле, сьогодення, майбутнє 11

Межжерін С. В. Дослідження у відділі еволюційно-генетичних основ систематики Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена: результати за 20 років 12

Утєвський С. Ю., Утєвський А. Ю. Зоологічні дослідження в Харківському університеті: історія, сучасність і перспективи 13

Розділ 2. Дослідження хребетних

Акуленко Н. М. Особливості функціонування кроветворного мікрооточення у пойкілотермних тетрапод на прикладі осередків кровотворення зелених жаб 14

Брусенцова Н. О. Динаміка чисельності популяції бобра європейського (*Castor fiber* Linnaeus, 1758) на території НПП «Слобожанський» у 2014–2019 рр. 16

Вейбер А. В. Жіночі постаті в історії відділу палеонтології ННПМ НАН України 17

Воробей П. М., Савченко М. О., Годлевська Л. В. Фауна рукокрилих Північно-Західного Причорномор'я у виводковий період: видовий склад, поширення та чисельність 18

Гольдін П. Є. Коли кити стали великими 19

Давиденко С. В., Гольдін П. Є. Трансформації крижового відділу хребта еоценових китоподібних при переході від напівводного до повністю водного способу життя 20

Дзеверін І. І., Гхазалі М. А., Романюк Г. В. Інтегруюча роль природного добору в еволюції черепа ссавців 21

Дикий І. В., Салганський О. О., Трохимець В. М. Сезонна динаміка орнітофауни протоки Дрейка (2020 р.) 22

Yerofieieva M. O., Moiseienko M. A., Vlaschenko A. S. Sex dimorfism in skull parameters of *Eptesicus serotinus* (Chiroptera, Mammalia) 23

Куцоконь Ю. К., Романь А. М. Роль малих річок Середнього Придніпров'я в поширенні чужорідних та збереженні рідкісних видів риб 24

Мамедова Ю. П., Чаплигіна А. Б. До біології розмноження кулика–довгонога (*Himantopus himantopus* Linnaeus, 1758) на водоочисних спорудах м. Харків 25

Марущак О. Ю., Некрасова О. Д. Нові дані щодо знахідок ропухи очеретяної (*Epidalea calamita*) на території Правобережного Полісся України 26

Межжерін С. В., Морозов-Леонов С. Ю., Ростовська О. В., Титар В. М. Зелені жаби гібридного комплексу *Pelophylax esculentus* (Linnaeus, 1758) України: результати еволюційно-генетичних досліджень за 30-річний період 27

Микитинець Г. І., Сурядна Н. М. Земноводні та плазуни Херсонської області: видовий склад та особливості розповсюдження 28

Москалюк Н. В. Сучасний стан і перспективи охорони птахів Тернопільської області 29

Нездолій Є. С. Використання решток дрібних ссавців з пелеток хижих птахів для палеоекологічних реконструкцій 30

Отряжий П. А. Морфологія скелета міоценового тюленя *Monachopsis pontica* 31

Пєсков В. М., Синявська І. О., Малюк А. Ю. Морфологічне різноманіття справжніх ящірок (Lacertidae, Sauria) фауни України 32

Петренко Н. А., Пєсков В. М. Реалізація морфологічного різноманіття в пізньому онтогенезі зелених (*Pelophylax*) та бурих (*Rana*) жаб фауни України 33

Полуда А. М. Вивчення міграцій птахів в Інституті зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України 34

Полуда А. М., Шипшина Л. В. Філопатрія до місць зимівлі та їх зміна у мартина звичайного (*Chroicocephalus ridibundus*) 35

Попова Л. В., Кулаковська Л. В. Мікротеріофауна пізньопалеолітичної стоянки Кормань (Чернівецька обл., Україна): палеоекологічна інтерпретація пелетних тафоценозів 36

Причепа М. В., Коваленко Ю. О. Реєстрація шуліки чорного *Milvus migrans* (Boddaert, 1783) в окремих районах Київської області протягом гніздового періоду за період 2015–2020 рр. 37

Савенко О. В. Перший досвід організації комплексних досліджень китоподібних в районі української антарктичної станції «Академік Вернадський» (Західна Антарктида) 38

Sadrytska A. I., Viunnyk V. O., Hukov V. S., Biatov A. P., Vlaschenko A. S. Temperature dynamics in bat hibernaculum in the face of climate warming: a case study from Kharkiv region, Ukraine 39

Семеніхіна Г. М. Сучасні методи дослідження орнітофауни Регіонального ландшафтного парку «Клебан-Бик» 40

Скрипка М. В., Запека І. Є. Морфологічна характеристика підшлункової залози *Triturus vulgaris* 41

Сороковенко Р. Р., Мамедова Ю. П. До видового складу хижих птахів в осінньо-зимовий період на водоочисних спорудах м. Харків 42

Telizhenko V. S. Relaxation of purifying selection in Hoxd13 gene in cetaceans 43

Тимошенко Н. В. Поширення чебачка амурського *Pseudorasbora parva* у басейні Дністра 44

Удовиченко І. В., Галенова Т. І., Савчук О. М. Секрети шкірних залоз амфібій роду *Bombina* як нове джерело ефекторів системи гемостазу 45

Франков С. С. Нетипові реєстрації птахів під час осінньо-зимових обліків в Подільській частині басейну Дністра (Вінницька область) 46

Франчук М. В., Пєсков В. М., Тарасенко М. О. Дивергенція п'яти видів дроздів роду *Turdus* (Turdidae, Passeriformes) 47

Харченко Л. П., Ликова І. О. Морфофункціональні особливості кишечника птахів як пристосування до польоту 48

Черничко Р. М., Попенко В. М. Фактори, що впливають на мисливських птахів річок північно-західного Приазов'я 49

Шатковська О. В., Гхазалі М. А. Вплив трофічної спеціалізації на варіацію форми черепа у горобцеподібних 50

Шевердюкова Г. В. Рекапітуляція пращурових структур хрящового черепа в ембріогенезі вужа звичайного 51

Шкабура Д. С., Степанюк Я. В. Морфогенез органа нюху східної довгошийої черепахи (*Chelodina longicollis)* 52

Shpak A. V. Overview of bat fauna in Belarus: results and perspectives of research 53

Шпак О. В., Годлевська Л. В., Савченко М. О., Воробей П. М., Ларченко О. І. Підземні сховища рукокрилих Білорусі: результати першого масштабного обстеження 54

Розділ 3. Дослідження безхребетних

Akimov I. A., Dudinska A. T., Mangová B., Derdáková M., Didyk Yu. M. Hard ticks and tick-borne pathogens dangerous for visitors to the Synevir National Nature Park 56

Акімов І. А., Небогаткін І. В. Іксодові кліщі як загроза людині і тваринам в Україні (кліщова небезпека) 55

Аністратенко В. В., Аністратенко О. Ю. Криза Понто-Каспійської фауни в Азово-Чорноморському басейні: реальність чи видимість? 58

Babko R., Kuzmina T., Danko Y., Pliaszeshnyk V., Szulżyk-Cieplak J. Distribution of species of the genus *Stentor* Oken (Ciliophora) in the different types of water bodies and along a salinity gradient 59

Babko R., Kuzmina T., Danko Y., Pliaszeshnyk V., Zaburko J. Species diversity of the genus *Opercularia* Goldfuss (Ciliophora) under conditions of activated sludge 60

Билина Л. В., Шевчук Л. М. Видове різноманіття, частота трапляння та щільності поселення молюсків родів *Sphaerium* та *Pisidium* (Mollusca: Bivalvia) у водоймах та водотоках Житомирського Полісся 61

Varigin A. Yu. Dissemination of dangerous invasive mollusk *Arcuatula senhousia* (Bivalvia, Mytilidae) in Ukrainian waters of the Black Sea 62

Воробйова Л. В. Kinorhyncha (Cephalorhyncha, Kinorhyncha) Одеського морського регіону Чорного моря (екологічна характеристика) 63

Генсицький М. В. Фауна наземних молюсків півдня Запорізької області 64

Глотов С. В., Гуштан К. В. Жуки-стафіліни (Coleoptera, Staphylinidae, Aleocharinae) роду *Pella* в колекції Інституту зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України 65

Голіней Г. М., Прокоп'як М. З. Показники домінування видів ряду Бабки (Odonata) у фауні міста Тернопіль 66

Голобородько К. К., Шупранова Л. В., Селютіна О. В., Шульман М. В. Інвазійні молі-строкатки (Gracillariidae) у міських зелених зонах 67

Головатюк А. І., Трошин А. М. До фауни твердокрилих відвалів Криворіжжя 68

Голубцова М. В., Соболта А. Г., Данко М. М. Паразитофауна птахів в умовах приватного зоопарку «Лімпопо» 69

Гребень О. Б., Корнюшин В. В. Цестоди родини Aploparaksidae (Cyclophyllidea, Hymenolepidoidea): нові у фауні України та рідкісні 70

Дегтяренко О. В., Антоновський О. Г., Аністратенко В. В. «Пандемія» черевоногого молюска *Potamopyrgus antipodarum* (Gray, 1843) в Українському Поліссі 71

Didyk Yu. M., Akimov I. A. *Trichinella* spp. (Nematoda, Trichinellidae) amongst wild animals in Ukrainian Carpathians 72

Дугіна О. М. Антофора опушена *(Anthophora pubescens* (Fabricius, 1781)) (Apoidea, Hymenoptera) як головний запилювач «червонокнижних» косариків тонких (*Gladiolus tenuis* (M. Bieb.)) у Тростянецькому районі Сумської області 73

Дудинська А. Т., Романко В. О., Дудинський Т. Т. Порівняльний аналіз щільності та частоти трапляння акарид в рослинній продукції при зберіганні 74

Yemets M., Yemets O., Lytkin D., Zagayko A. The reduction of mebendazole-induced neurotoxicity by using antioxidants 75

Житова О. П. Постійні водойми Українського Полісся як резервати небезпечних трематодозів тварин 76

Жовнерчук О. В. Кормові преференції павутинних кліщів (Acari, Tetranychidae)..... 77

Іосипчук А. М. Стан вивченості аранеофауни пониззя Дніпра у межах Херсонської області..... 78

Kirichenko-Babko M. B., Danylkiv J. M., Kobzar L. I. Rare species of ground beetles (Coleoptera, Carabidae) in the wetlands..... 79

Коваленко П. А., Серга С. В., Горобчишин В. А., Трохимець В. М., Ейнор Д. Ю., Козерецька І. А. Морфометрична мінливість личинок *Belgica antarctica* (Diptera, Chironomidae) острова Пітерман 80

Ковальчук А. С., Ковальчук Н. С. Рідкісний антарктичний реброплав *Lyrocteis flavopallidus* Robiluard & Dayton, 1972 (Ctenophora; Platyctenidae): філогенія та розповсюдження 81

Корнюшин В. В., Саламатін Р. В., Малега О. М., Соколова О. О. Особливості структури угруповань гельмінтів різних видів ластівок..... 82

Кузьміна Т. А., Салганський О. О., Дикий І. В., Лісіцина О. І., Король Е. М., Кузьмін Ю. І. Гельмінти кісткових риб регіону Аргентинські острови, Західна Антарктика: сучасний стан видового різноманіття угруповань 83

Крутякова В. І., Маркіна Т. Ю. Розвиток промислової ентомології — нагальна потреба сьогодення 84

Леженіна І. П., Меленті В. О. Вміст та біологічне поглинання важких металів в ланцюгу ґрунт – ялини – ялинові несправжні щитівки в урбанізованих територіях (Харків)..... 85

Лісіцина О. І. Акантоцефали. Стратегії виживання 86

Mangová B., Didyk Yu. M. Impact of the invasive plant *Fallopia* sp. on soil mites (Acari, Oribatida) 87

Мєнасова А. Ш. Імовірні причини вимирання едіакарської (вендської) біоти..... 88

Мєшкова В. Л. Сезонний розвиток лісових комах в умовах зміни клімату 89

Morhun H., Son M. O., Utevsky S., Kovtun O. O. Morphological and molecular studies of the rapa whelk, *Rapana venosa*, from Odesa Bay 90

Нужна Г. Д. До вивчення їздців-офіонін (Hymenoptera, Ichneumonidae, Ophioninae) фауни України..... 91

Paliy V. M., Mosyakin S. L., Grytsenko V. P. On Ediacaran fossils *Nemiana* and *Beltanelliformis* (*Beltanelloides*) 92

Paliy V. M., Shekhunova S. B. Charniodiscus planus, Planomedusites grandis, Medusinites patellaris — the Ediacaran (Vendian) pseudofossils from Podillia 913

Patsyuk M. K. Naked amoebae of the Black Sea, Ukraine 93

Пісарєв С. М. Нарис історії вивчення прісноводних молюсків басейну річки Сіверський Донець (до 190-річчя гідромалакологічних досліджень)..... 95

Pshenichnov L. Colossal Antarctic squid. Where and How many? 96

Рошка Н. М., Волков Р. А. Структурна організація міжгенного спейсера 5S рДНК медоносних бджіл екотипу «Рахівська» 97

Семенко О. В., Галат М. В. Поширення збудників кровопаразитарних хвороб в популяції мишоподібних гризунів Чорнобильського радіаційно-екологічного біосферного заповідника 98

Son M. O., Koshelev A. V., Morhun H. Problems of conservation of endangered mussel *Unio crassus* in the Southern Bug River (Ukraine), which is under threat of hydrotechnical construction 99

Узун О. Є. Остракоди (Crustacea, Ostracoda) на водоростевих обростаннях твердих субстратів різного походження у мілководній зоні Одеської затоки (Чорне море) .. 100

Утєвський А. Ю., Утєвський С. Ю. Походження надзвичайного морфологічного різноманіття риб'ячих п'явок (Hirudinea: Piscicolidae) Антарктики 101

Utevsky S., Khomenko A., Trontelj P. Phylogeny of the family Erpobdellidae (Hirudinea) and the problem of its classification at the level of genus 102

Федорова О. В. Аналіз захворюваності собак і котів на токсокароз у Харківському регіоні 103

Філатов М. О. Бджоли роду *Eucera* Scopoli, 1770 (Hymenoptera, Apidae) України . 104

Хоменко А., Утевський С., Палатов Д., Сон М., Варгович Р., Тронтель П. Приховане різноманіття видів роду *Trocheta* (Hirudinea: Erpobdellidae) Понто-Каспійського регіону 105

Чайка Ю. Ю., Межжерін С. В., Жалай О. І. Репродуктивні особливості партеногенетичної та амфіміктичної форм дощових червів роду *Aporrectodea* (Oligochaeta, Lumbricidae) 106

Шатровський О. Г. Досвід розроблення політомічного визначального ключу на прикладі водолюбових твердокрилих із роду *Helophorus* (Coleoptera: Hydrophiloidea: Helophoridae) 107

Щебентовська О. М., Голубцова М. В. Морфологічні зміни в легенях котів за елуростронгільозу 108

Розділ 4. Методичні розробки

Богданюк А. О., Гарькавий В. В. Фертильність кози та цапа зааненської породи, народжених сурогатними козами української локальної породи після переносу ембріонів, створених *in vitro* 109

Слуцька Н. П. Роль еволюційної морфології у вивченні та лікуванні хвороб людини 111

Shevchenko O. S., Puhovkin A. Yu. Implementing cryopreservation for conservation of animal species listed in the Red Book of Ukraine 111

Репродуктивні особливості партеногенетичної та амфіміктичної форм дощових червів роду *Aporrectodea* (Oligochaeta, Lumbricidae)

Чайка Ю. Ю.[1], Межжерін С. В.[2], Жалай О. І.[2]

[1] Житомирський державний університет імені Івана Франка
[2] Інститут зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України
E-mail: [1] juli.7110308@gmail.com, [2] s.mezhzherin@gmail.com

Диплоїдно-поліплоїдні комплекси безхребетних, зокрема дощових червів, є цікавими об'єктами еволюційно-генетичних досліджень. Значний інтерес становить питання еволюційного успіху партеногенетичних форм у порівнянні з амфіміктичними. У зв'язку з цим, особливо актуальними є порівняльні дослідження репродуктивного потенціалу близьких партеногенетичних і амфіміктичних видів. З метою перевірити наявність репродуктивної переваги апоміктичного виду над амфіміктичним у лабораторних умовах був здійсненний порівняльний аналіз плодючості амфіміктичного диплоїдного *Aporrectodea caliginosa* (Savigny, 1826) та спорідненого партеногенетичного триплоїдного *A. trapezoides* (Dugès, 1828), які часто утворюють спільні поселення. Статевозрілі особини двох видів були зібрані в Житомирській області. Культивування було розпочато в квітні і здійснювалось протягом 125 діб. Розмноження відбувалось з кінця квітня по серпень включно з піком репродуктивної активності в середині червня. Порівняльний аналіз числа коконів на одну особину показав, що під час піку репродуктивної активності рівень плодючості у *A. trapezoides* був у кілька разів більшим, ніж у *A. caliginosa*. Також наприкінці розмноження у цього виду переважало число ювенільних особин, хоча рівень їх елімінації був дещо вищим, ніж у *A. caliginosa*, що, можливо, пов'язане з генетичними аберраціями при гаметогенезі триплоїдів. Отже, можна стверджувати, що репродуктивний потенціал партеногенетичного *A. trapezoides* є вірогідно вищим, ніж у амфіміктичного *A. caliginosa*. Це сприяє екологічній пластичності та розповсюдженню партеногенетичного виду на засушливі території, не дуже придатні для дощових червів.